

WPROWADZENIE

Zaobserwowano, że w sądach warszawskich od lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku były największe zaległości w rozpoznawaniu spraw karnych w porównaniu z pozostałymi okręgami sądowymi. Okręg warszawski jest „odpowiedzialny” za ponad połowę znaczniejszych zaległości w rozpoznawaniu spraw w kraju (w 2000 r. 51% spraw, które trwały ponad 12 miesięcy). W samym tylko Sądzie Rejonowym dla m.st. Warszawy odsetek ten wyniósł w 2000 r. ponad 20, tj. co piąta sprawa trwająca dłużej niż 12 miesięcy — w skali kraju — była sprawą należącą do tego sądu. Zaległości w sprawach „K” (sądy rejonowe) okręgu Sądu Okręgowego w Warszawie na tle danych z całej Polski przedstawia tabela 1.

Tabela 1 ukazuje nie tylko rzeczywistą skalę zaległości w sprawach „K” w okręgu warszawskim, ale i lawinowe tempo ich narastania w ostatnim dziesięcioleciu. Zaległości w największym z sądów warszawskich, tj. w Sądzie Rejonowym dla m.st. Warszawy, na tle zaległości w sądach w skali całego kraju (łącznie z około trzystu sądów rejonowych) przedstawia tabela 2.

Biorąc powyższe pod uwagę, w celu ustalenia skali rzeczywistych przyczyn przewlekłości postępowań sądowych w sprawach karnych¹, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości przeprowadził w 2002 r. na obszarze właściwości Sądu Okręgowego w Warszawie pilotażowe badanie aktowe.

Badanie miało dotyczyć wszystkich spraw zarejestrowanych w okresie od 1 do 15 października 1999 r. w repertoriach „K” poszczególnych

---

¹Przyczyny lawinowego wzrostu narastania zaległości spraw karnych („K”) w sądach warszawskich nie mogły się jednak stać przedmiotem analizy, której wyniki są relacjonowane, z uwagi na zastosowaną metodę badań aktowych. Powinny zostać zbadane, między innymi, w aspekcie podziału etatów między poszczególne jednostki wymiaru sprawiedliwości i jego zasad.

Tabela 1. Liczba spraw zaległych w sprawach „K” okręgu Sądu Okręgowego w Warszawie w porównaniu do danych ogólnokrajowych

	Sprawy		
	Polska	okręg warszawski	zaległości (%)
1992			
ogółem	46 536	5 829	12,5
powyżej 12 miesięcy	3 935	743	19,9
1993			
ogółem	59 143	7 388	12,5
powyżej 12 miesięcy	5 337	1 131	21,2
1996			
ogółem	112 794	21 236	18,8
powyżej 12 miesięcy	23 391	8 501	36,3
1997			
ogółem	123 793	25 735	20,8
powyżej 12 miesięcy	29 476	13 461	45,7
1998			
ogółem	129 998	29 322	22,6
powyżej 12 miesięcy	33 314	17 351	52,1
1999			
ogółem	139 027	33 389	24,0
powyżej 12 miesięcy	39 470	21 143	53,6
2000			
ogółem	153 176	34 866	22,8
powyżej 12 miesięcy	41 904	21 543	51,4

Źródło: Opracowanie własne.

sądów warszawskich (Sądu Rejonowego dla m.st. Warszawy, Sądu Rejonowego dla Warszawy Śródmieścia, Sądu Rejonowego dla Warszawy Mokotowa i Sądu Rejonowego dla Warszawy Pragi). Było ich 251. Badaniu poddano akta 215 spraw z tej grupy, tj. 86% ogółu. Dostęp do akt pozostałych spraw nie był możliwy między innymi z uwagi na przekazanie ich do prokuratur wobec zwrotu sprawy prokuratorowi do uzupełnienia postępowania przygotowawczego albo według właściwości innym sądom lub toczącą się rozprawę.

Tabela 2. Liczba spraw zaległych w Sądzie Rejonowym dla m.st. Warszawy na tle zaległości w sądach w skali całego kraju

Rok	Polska	Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy*	Zaległości na tle kraju (%)
1992			
ogółem	46 536	1 474	3,2
powyżej 12 miesięcy	3 935	124	3,2
1994			
ogółem	77 871	3 757	4,8
powyżej 12 miesięcy	8 462	775	9,2
1995			
ogółem	102 495	6 284	6,1
powyżej 12 miesięcy	15 075	2 332	15,5
1996			
ogółem	112 794	9 625	8,5
powyżej 12 miesięcy	23 391	4 754	20,3
1997			
ogółem	123 793	12 613	10,2
powyżej 12 miesięcy	29 476	8 066	27,4
1998			
ogółem	129 998	14 665	11,3
powyżej 12 miesięcy	33 314	10 288	30,1
1999			
ogółem	139 027	17 151	12,3
powyżej 12 miesięcy	39 470	12 697	32,2
2000			
ogółem	153 176	12 279	8,0
powyżej 12 miesięcy	41 904	8 764	20,9

* Z dniem 1 października 2000 r. ze struktury SR dla m.st. Warszawy wyodrębniono SR dla Warszawy Śródmieścia.

Źródło: Opracowanie własne.

Z Sądu Rejonowego dla m.st. Warszawy zbadano 76 spraw, z Sądu Rejonowego dla Warszawy Śródmieścia — 24, z Sądu Rejonowego dla Warszawy Pragi — 34, z Sądu Rejonowego dla Warszawy Mokotowa — 81.

Zastosowano ankietę przygotowaną przez autorów badania, przy konsultacji metodologicznej prof. dr. hab. Andrzeja Siemaszki. Ankietę podzielono na pięć części zatytułowanych następująco:

1) charakterystyka sprawy, która uwzględnia ogólne informacje o sprawie, obrazujące jej obszerność i stopień złożoności oraz zaszłości, które mogły rzutować na sprawność postępowania,

2) stan sprawy na dzień badania, tj. 30 czerwca 2002 r. (zakończona, niezakończona, zawieszona itp.), w tym ocena sprawności jej prowadzenia i nadzoru nad nią,

3) bieg sprawy przed rozprawą główną, uwzględniający przebieg czynności związanych z rejestracją sprawy oraz posiedzeń wyznaczonych na skutek wstępnej kontroli aktu oskarżenia,

4) bieg sprawy od wyznaczenia rozprawy głównej do uprawomocnienia się orzeczenia w pierwszej instancji,

5) wykaz terminów rozpraw, na których zaistniały przyczyny obniżenia sprawności postępowania wraz ze wskazaniem tych przyczyn (kodowo) oraz ich procesowych skutków.

Układ ankiety miał umożliwiać ustalenie etapu postępowania, na którym doszło do obniżenia sprawności postępowania. Uwzględniono, że postępowanie może się zakończyć na posiedzeniu już po wstępnej kontroli aktu oskarżenia i bez etapu rozprawy.

Biorąc pod uwagę stan sprawy, mogła być ona zakwalifikowana następująco:

1) sprawa zakończona, w której nie stwierdzono przyczyny obniżającej sprawność postępowania,

2) sprawa niezakończona, w której nie stwierdzono przyczyny obniżającej sprawność postępowania,

3) sprawa zakończona, w której stwierdzono przyczyny obniżenia sprawności postępowania,

4) sprawa niezakończona, w której stwierdzono przyczyny obniżenia sprawności postępowania, choć nie miała jeszcze pierwszego terminu rozprawy,

5) sprawa niezakończona, ze stwierdzonymi przyczynami obniżenia sprawności postępowania, w której rozpoczęto już rozprawę,

6) sprawa niezakończona, ze stwierdzonymi przyczynami obniżenia sprawności postępowania, w której rozpoczęto już rozprawę, lecz została ona odroczone bez terminu,

7) sprawa niezakończona, ze stwierdzonymi przyczynami obniżenia sprawności postępowania, w której rozpoczęto już rozprawę, lecz

po zdjęciu sprawy z wokandy nie wyznaczono kolejnego jej terminu,

8) sprawa niezakończona, ze stwierdzonymi przyczynami obniżenia sprawności postępowania, w której wydano już nieprawomocny wyrok, nakaz karny albo postanowienie kończące postępowanie,

9) sprawa zawieszona przed rozpoczęciem rozprawy,

10) sprawa zawieszona po rozpoczęciu rozprawy.

Określenie stanu sprawy zamykało wypełnianie ankiety².

W 112 sprawach (na 215 zbadanych) nie było podlegającej analizie rozprawy głównej (postępowanie zostało zakończone na posiedzeniu lub zawieszono przed rozprawą główną). W pozostałych 103 sprawach wystąpiły łącznie 433 terminy rozpraw. Jedynie w 69 sprawach, na 218 terminach rozpraw, doszło do obniżenia sprawności postępowania.

W załączniku do ankiety opisano przyczyny obniżenia sprawności postępowania na rozprawie. Oznaczono je indywidualnymi kodami liczbowymi, po pogrupowaniu w odniesieniu do uczestników postępowania, w związku z działaniem których wystąpiły w procesie.

W części piątej ankiety, w odniesieniu do każdego terminu rozprawy dotkniętego obniżeniem sprawności, założono możliwość wskazania trzech przyczyn tego stanu. W praktyce często występuje kilka przyczyn, z których każda samodzielnie uniemożliwiałaby zakończenie rozprawy (np. niestawiennictwo obrońcy w wypadku obrony obligatoryjnej lub bezpośredniego świadka zdarzenia w sytuacji braku przesłanek z art. 391 § 1 k.p.k.).

Dane dotyczące stanu zaległości nie wpłynęły w żaden sposób na założenia przyjęte przy tworzeniu ankiety (w tym w zakresie oceny terminowości poszczególnych czynności w ramach biegu sprawy podejmowanych przez przewodniczących wydziałów, sędziów referentów, sąd orzekający, jak i wykonywanych przez pracowników administracji sądowej). W tym miejscu należy się odwołać do przyjętych w ankiecie okresów zwłoki, np.:

• **w doręczeniu odpisu aktu oskarżenia**, tj. upłynął okres powyżej 14 dni od dnia wysłania odpisu aktu oskarżenia pierwszemu uprawnio-

---

²Ankieta i załączniki do niej są szczegółowe i bardzo obszerne. Dlatego nie jest możliwe ich zamieszczenie w niniejszym tomie. Zostały dołączone do sprawozdania z badań, przechowywanego w zbiorach Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości. Sprawozdanie to, bezpośrednio po jego sporządzeniu w 2003 r., w formie powielonego maszynopisu, w pełnym brzmieniu, zostało przekazane, między innymi, zainteresowanemu jednostkom resortu sprawiedliwości.

nemu do dnia doręczenia odpisu aktu oskarżenia ostatniemu uprawnionemu (pozycja ankiety 18.4),

- **w skierowaniu sprawy na posiedzenie**, tj. upłynął okres powyżej 30 dni od dnia ujawnienia się okoliczności uzasadniających potrzebę skierowania sprawy na posiedzenie do dnia wydania zarządzenia w tym przedmiocie (pozycja ankiety 19.3.1),

- **w wydaniu zarządzenia o wyznaczeniu rozprawy**, tj. upłynął okres powyżej 30 dni od dnia wpływu sprawy w rozumieniu jednej ze zmiennych od V15 do V15.5 (pozycja ankiety 21.1),

- **w wykonaniu zarządzenia o wyznaczeniu rozprawy głównej**, tj. upłynął okres powyżej 7 dni od dnia wydania zarządzenia (pozycja ankiety 21.4),

- **w doręczeniu uzasadnienia dla stron**, tj. upłynął okres powyżej 14 dni od dnia wysłania odpisu pierwszemu uprawnionemu do dnia doręczenia odpisu ostatniemu uprawnionemu (pozycja ankiety 29.1.1),

- **w doręczeniu zawiadomienia o przyjęciu apelacji**, tj. upłynął okres powyżej 30 dni od dnia wniesienia apelacji albo zażalenia jw. przez ostatniego uprawnionego do dnia doręczenia zawiadomienia o przyjęciu środka odwoławczego ostatniemu uprawnionemu; albo okres powyżej 14 dni, gdy jest tylko jeden uprawniony (pozycja ankiety 32.1),

- **w wysłaniu akt do sądu odwoławczego**, tj. upłynął okres powyżej 14 dni od dnia doręczenia zawiadomienia o przyjęciu apelacji albo zażalenia ostatniemu uprawnionemu do dnia wysłania akt do sądu odwoławczego (pozycja ankiety 33.1).

Podobnie rzecz się miała przy tworzeniu innych pozycji ankiety mających na celu dokonanie oceny prawidłowości nadzoru nad sprawą.

Układ zmiennych, według których badano akta, oddaje newralgiczne — z punktu widzenia sprawności postępowania — etapy biegu sprawy i charakterystyczne dla tych etapów czynności procesowe w rozumieniu kodeksu postępowania karnego z 1997 roku.

Terminy przeciętne, niezbędne czasu trwania poszczególnych czynności procesowych, wprowadzone przez analizujących do ankiety, zostały ustalone na podstawie ich doświadczenia zawodowego (popartego wskazaniem metodyki pracy sędziego w sprawach karnych) oraz przyjętych w kodeksie postępowania karnego zasad: rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie (art. 2 § 1 pkt 4 k.p.k.), wyznaczenia i przeprowadzenia rozprawy bez nieuzasadnionej zwłoki (art. 348 k.p.k.), dążenia do rozstrzygnięcia na pierwszej rozprawie głównej (art. 366 § 2 k.p.k.).

Po przyjęciu koncepcji badań i opracowaniu ankiety zadania podzielono — zarówno w fazie studiowania akt, jak i na etapie analizy wypełnionych ankiet — między poszczególnych członków zespołu: sędzia Andrzej Kryże badał akta Sądu Rejonowego dla m.st. Warszawy i Sądu Rejonowego dla Warszawy Śródmieścia oraz Sądu Rejonowego dla Warszawy Mokotowa, sędzia Piotr Niedzielak — akta Sądu Rejonowego dla m.st. Warszawy i Sądu Rejonowego dla Warszawy Śródmieścia, sędzia Krzysztof Petryna — zasadniczo akta Sądu Rejonowego dla Warszawy Pragi, a także Sądu Rejonowego dla Warszawy Mokotowa.

Sędzia Andrzej Kryże opracował analizę spraw niezakończonych, a sędziowie Piotr Niedzielak i Krzysztof Petryna opracowali część poświęconą sprawom zakończonym. Konsekwencją tego jest prezentacja wyników badania w formie dwóch artykułów autorstwa tych członków zespołu badawczego, którzy je opracowali.

Dane statystyczne w zakresie wpływu spraw i obsady sędziowskiej zostały uzyskane z Ministerstwa Sprawiedliwości. Budziły one poważne wątpliwości, nie było jednak możliwości ich weryfikacji.